

JEFFREY KOPERSKI

The Physics of Theism: God, Physics, and the Philosophy of Science. Oxford: Wiley-Blackwell 2015. 279 s.

Tieteenfilosofi Jeffrey Koperski on viime vuosina kunnostautunut eräänä tarkkanäköisimmistä uskonnon ja Luonnontieteen vuorovaikutusta koskevan keskustelun kommentaattoreista. Hän jatkaa samalla asiantuntevalla ja analyttisellä linjalla viime vuonna julkaistussa ensimmäisessä täyspitkässä kirjassaan *The Physics of Theism: God, Physics, and the Philosophy of Science*. Teos liikkuu otsikkonsa mukaisesti tieteenfilosofian, uskonnon ja fysiikan raja-alueilla ja tarjoaa erinomaisen johdatuksen aihepiiriin keskeisiin kysymyksiin.

Kuten Koperski itse johdantoluvussa toteaa, hän koee olevansa luonteeltaan ”pikemminkin kartanpiirtäjä kuin tutkimusmatkailija”, enemmän käytyjen (usein monimutkaisten) keskustelujen tulkki ja väärinkäsitysten oikaisija kuin uusin keskustelujen alullepanija. Usein Koperskin huomiot tosin ovat siinä määrin teräviä, että tutkimusmatkailijankin verta hänessä varmasti virtaa. Erityisen vakuuttavaa työtä hän on viime vuosina tehnyt muun muassa nostamalla esille monien teologioiden sivuuttamia Jumalan toiminnan ja modernin fysiikan yhteensovittamiseen liittyviä ongelmia, kuten artikkelissaan ”Divine Action and the Quantum Amplification Problem”, joka julkaistiin *Theology and Science* -aikakauskirjassa, sekä analysoimalla kiihottomasti älykkään suunnittelun teorian ympärillä vellovaa debattia. Hän osaa paljastaa niin teorian kannattajien kuin sen kriitikoidenkin argumentoinnin heikkouksia.

The Physics of Theism alkaa lyhyellä mutta kattavalla johdatuksella uskonnon ja Luonnontieteen välisen dialogin peruskysymyksiin. Avausluvun ote on jokseenkin oppikirja-

mainen, ja suurin osa asiasta on varsin tuttua nykyistä uskonto ja Luonnontiede -keskustelua tunteville. Luku toimii silti hyvänä alustuksena teoksessa myöhemmin käsiteltäville spesifeimmille teemoille. Seuraavassa luvussa, joka keskittyy kosmologiaan ja universumin hienosäätöön, päästään jo kunnolla vauhtiin. Koperski esittelee, miksi niin sanottu hienosäätöargumentti Jumalan olemassaolon puolesta on suosittu, ja arvioi hienosäätöilmiön perusteluksi tarjottujen naturalististen ja teististen selitysten voimaa. Lopputuloksena ratkaisematon: sekä naturalistiset (kuten multiversumi) että teistiset selitysmallit (Jumala maailman luoja) ovat mahdollisia selityksiä universumin hienosäädölle, mutta kumpiakaan ei voi todistaa oikeaksi tieteen keinoin.

Kolmannessa luvussa kietoutuvat yhteen vapaan tahdon ongelma, suhteellisuusteoria ja ajan filosofia. Koperski erottaa kaksi käsittää aikaa, nimittäin dynaaminen ja staattinen. Dynaamisen näkemyksen mukaan aika soljuu eteenpäin objektiivisesti ja tapahtumat ovat olemassa vasta realisoituttuaan nykyisyydessä. Tulevaisuutta ei ole vielä olemassa, se on aidosti avoin. Staattinen vaihtoehto ei sen sijaan tee eroa menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välille: ne kaikki ovat olemassa yhtä aikaa. Koperskin mukaan suhteellisuusteoria näyttäisi tukevan jälkimmäistä vaihtoehtoa. Tämä puolestaan asettaa vakavan haasteen vapaalle tahdolle. Jos tulevaisuus on jo olemassa, sen muuttaminen on mahdotonta niin ihmisille kuin Jumalallekin. Koperski kuitenkin huomauttaa, ettei asia välttämättä ole näin yksinkertainen ja esittelee useita mahdollisia ratkaisuja ja sovittaa yhteen suhteellisuusteoria ja dynaaminen aikakäsitys.

Neljännessä luvussa Koperski pohtii, kuinka Jumala voi vaikuttaa maailmaan, jota säätelevät monien mielestä deterministiset luonnolait. Hän punnitsee interventivistien ja ei-interventionististen

Jumalan toimintaa koskevien teorioiden mielekkyyttä, ja tulee siihen johtopäätökseen, että Jumalan interventionistinen toiminta on jopa todennäköisempää kuin toimiminen luonnolain puitteissa. Mikään fysiikan teoria ei nimittäin vaa di oletamaan, että maailmankaikkeus olisi kausaalisesti suljettu systeemi, johon yliluonnolliset voimat eivät pystyisi vaikuttamaan. Koperskin mukaan sen paremmin teistisen ei-interventionismin kuin metafysisen naturalisminkaan kannattajat eivät ole tarjonneet riittäviä argumentteja oman näkökantansa puolesta interventionismia vastaan.

Viides luku on omistettu älykkään suunnittelun teorialle. Koperski esittelee teorian pääpiirteet objektiivisesti ja perustelee selkeästi, miksi teoria ei toimi luonnontieteellisenä teoriana ja miksi sen kannattajat ovat väitteissään ”tarpeettoman radikaaleja”. Kaiken kaikkiaan kritiikki älykästä suunnittelua kohtaan on kuitenkin suhteellisen lempeää, ja filosofisella tasolla Koperski tuntuu löytävän teoriasta myös positiivisia piirteitä. Luvun loppua kohhti teksti muuttuu vaivihkaa jonkinlaiseksi tieteenfilosofian puolustuspuheeksi. Koperski korostaa, kuinka tiedostamattomat metafysiset ennako-oletukset ohjaavat ajattelua huomattavasti enemmän kuin uskallamme myöntää – myös tieteen tekemisessä. Näiden asenteiden paljastamiseksi tarvitaan avuksi filosofiaa.

Kuudennen luvun aiheena on reduktionismi ja emergentismi. Reduktionismi perustuu ajatukseen, että ylemmän tason ilmiöt voidaan selittää alemman tason ilmiöiden avulla. Emergentismin mukaan taas kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa: ylätasolla syntyy aidosti uusia ilmiöitä. Koperski näkee reduktionismin riittämättömäksi selittämään kaikkea maailmankaikkeudessa ilmenevää; fysiikka ei hänen mukaansa tue tällaista oletusta. Esimerkiksi ihmismielen toimintaa ei voi redusoida pelkästään neuro-

tieteiden tutkimustuloksiin eivätkä uskonnolliset kokemukset ja väitteet tyhjene vetoamalla psykologiaan tai biologiaan. Teismin näkökulmasta emergentismi onkin huomattavasti lupaavampi teoria kuin reduktionismi. Kirjan päättävä seitsemäs luku poikkeaa luonteeltaan hieman edeltävistä luvuista. Siinä Koperski esittelee uskonnon ja luonnontieteen vuorovaikutusta.

Koperskin esitystapa on tiivis ja informatiivinen, mutta samaan aikaan hänen kirjoitustyylinsä on varsin rento. Reilun parinsadan sivun puitteissa – viitteet ja kirjallisuusluettelot sivumäärästä pois lukien – tarjotaan lukijan pureskeltavaksi varsin laaja kattaus keskustelua uskonnon, luonnontieteen ja tieteenfilosofian rajapinnoilta. Huumoriakaan kirjasta ei puutu: Koperski viljelee nokkelia välihuomautuksia juuri sen verran, ettei tapa ala ärsyttää. Kokonaisuutena uskallan kuvailla lukukokemusta piristäväksi – mitä ei voi sanoa kaikista aihepiiriä käsittelevistä, enemmän tai vähemmän kaavamaisista kirjoista. Voin vilpittömästi suositella Koperskin teosta niin uskonnon ja luonnontieteen välisen keskustelun konkareille kuin vasta-alkajillekin. Uskallan luvata, että jokainen saa kirjasta jotain uutta irti.

JUUSO LOIKKANEN, TEOL. MAIST.

MICHAEL MORGAN
Levina's Ethical Politics.
Bloomington: Indiana
University Press 2016.
410 s.

Levinasin etiikkaa tai paremminkin eettisyyden filosofiaa on tutkittu ja kommentoitu viime vuosikymmeninä paljon. Michael L. Morganin uusi Levinasin poliittista ajattelua käsittelevä teos, *Levina's Ethical Politics*, erottuu muiden joukosta sekä aiheensa että syvällisen otteen-

sa tähden. Morganin kirja, joka ottaa vähemmälle huomiolle jääneen Levinasin poliittisen ajattelun suurenuslasin alle on laaja, selkeä ja kunnianhimoinen.

Levina's Ethical Politics rakentuu esipuheesta, kolmesta pääosasta ja johtopäätöksistä. Ensimmäinen osa perustuu Morganin pitämiin luen-toihin. Se toimii kirjan varsinaise-na johdantona, jossa Morgan tarjoaa yleiskatsauksen kirjan pääargu-mentteihin ja -teemoihin. Toinen osa, "Philosophical Articulations", keskittyy nimensä mukaisesti Levi-nasin poliittisen ajattelun filosofi-sen perustan analysoimiseen. Täs-sä luvussa Morgan muotoilee oman tulkintansa Levinasin käsityksestä etiikan ja politiikan suhteesta. Hän tarkastelee Levinasin kuuluisaa kolmannen osapuolen ongelmaa (le tiers, the third party), levinaslaisen eettisen kritiikin luonnetta ja Levinasin käsitystä ihmisoikeuksien eetti-sestä perustasta. Lisäksi Morgan ar-gumentoi Levinasin kannattavan li-beraalidemokraattista valtiomallia.

Kolmannessa osassa, "Ethics, Po-litics, and Zionism", Morgan syven-tää edellisessä luvussa tarjoamaan-sa tulkintaa Levinasin Talmud-luen-tojen kautta. Luku käsittelee profee-tallista politiikkaa, messiaanisuutta ja sionismia sekä syvenyy Levinasin kuuluisaan ja kiistanalaiseen haas-tatteluun. Kirjan neljäs osa ja viimei-nen varsinainen luku "Defense" on omistettu Simon Critchleyn, Judith Butlerin, Howard Caygillin ja Gillian Rosen Levinasin filosofiaa ja poliittis-ta ajattelua kohtaan esittämille kritii-keille, johon Morgan vastaa.

Levinas ei tunnetusti tarjoa syste-maattista esitystä poliittisesta filoso-fiasta. Morgan onkin esimerkillisellä tavalla kaivanut esiin huomattavan määrän Levinasin poliittisen ajatte-lun kannalta keskeisiä tekstejä, joista tärkeimmiksi osoittautuvat Talmud-luennat. Tämä on itsessään jo huomattava saavutus. Toinen Morganin kirjan mainittavista ansioista on se, että hän panee Levinasin keskuste-lemaan monien nykyfilosofien, ku-

ten Frankfurtin koulukunnan kriitti-sen teorian edustajien Joseph Mar-golitin ja Ruth Gavisonin, kanssa. Morgan onnistuu muiden ajatteli-joiden ja oman selkeän lukutapansa kautta kirkastamaan Levinasin usein vaikeaa ajattelua.

Levinaslaisen eettisen politiikan analyysin ohella Morganin kirja pyr-kii olemaan korjaava. Hän vastaa Levi-nasin ajatteluun kohdistettuun kri-tiikkiin, jonka mukaan etiikan ensi-sijaisuuden korostaminen johtaa poliittisen todellisuuden laiminlyö-miseen ja sen ympärillä käytävän keskustelun väistämiseen. Morganin mukaan tämän yleisesti hyväksyty-n yksipuolisen luennan ja kritiikin kar-dinaalivirhe on olettaa eettisen par-tikularismin johtavan eräänlaiseen anarkismiin, joka hylkää politiikan ja poliittisen ajattelun lähtökohtaisesti väkivaltaisena ja totalisoivana.

Morganin tulkinta, joka muodos-taa kirjan punaisen langan ja tulkin-nallisen viitekehyksen, voi kutsua "kahden perspektiivin" luennaksi. Sen mukaan etiikalla Levinas tarkoittaa inhimillisen olemassaolon mie-lekkyyden transsendentaalista pe-rustaa ylipäänsä: kaiken kokemuk-sen "moraalisesti normatiivista ulot-tuvuutta", josta katsottuna toinen ihminen on täysin ainutkertainen ja partikulaarinen persoona, jolle olen äärettömästi vastuullinen. Toinen perspektiivi, jota Levinas kutsuu oi-keudenmukaisuudeksi, viittaa inhi-millisen olemassaolon jokapäiväi-seen tasoon. Sitä määrittävät olen-naisesti vastavuoroisuus, yleiset ka-tegoriat, poliittinen todellisuus ra-kenteineen, säännöt ja instituutiot, jotka ovat välttämättömiä.

Morgan painottaa, että nämä kaksi perspektiiviä ovat yhteen kie-toutuneita, mutta korostaa samalla etiikan ensisijaisuutta. Poliittikka on välttämätöntä, mutta etiikka antaa poliitikalle sen kaikissa muodois-sa mielen ja toimii sen ohjenuora-na. Vaikka Morgan antaakin paljon tilaa yhteen kietoutumisen ja etiikan ensisijaisuuden välisen suhteen kä-sittelylle, kirja olisi hyötynyt etiikan